

Ustvarjanje inkluzivnega učnega okolja

✍ Vanja Kiswarday

Začetek šolskega leta tako učitelja kot učenca obdari s svežino moči in pripravljenosti, da v novo šolsko leto zre z optimizmom in visokimi pričakovanji. Načrtovanje nove učne poti in zastavljanje dolgoročnih in kratkoročnih ciljev je dober začetek uresničevanja te pripravljenosti. V začetku šolskega leta je treba izkoristiti in konkretizirati pripravljenost in veselje do učenja ter skrbeti, da ta moč preko leta narašča in vztraja.

Ljudje radi prihajamo tja, kjer so nas veseli, kjer vemo, da lahko sodelujemo in nekaj prispevamo – v takem okolju in za tako ekipo smo se pripravljani potruditi, vztrajati, narediti tudi kaj, kar ni čisto po naši izbiri. V okolju in ob ljudeh, za katere čutimo, da nas cenijo, skrbijo za nas in verjamejo, da nam bo uspelo doseči načrtovane cilje, je naša ustvarjalna moč in volja do učenja bistveno večja. Ne razorožujeta nas obup in dvom vase, ki navadno izvirata iz izkušnje, da se nam kje zatakne in vsi izpostavljajo naš neuspeh, ni pa nikogar, ki bi nam pomagal prepoznati, kaj konkretno je šlo narobe in nam pomagal narediti prav. Vrtec in šola sta prostor učenja, medsebojne pomoči in sodelovanja in ne (samo!) prostor, kjer se razkazuje in ocenjuje znanje.

Kako zelo inkluzivno naravnana je modrost kralja Salomona, ki v nas krepi duha ponižnosti: »Nihče ni tako popoln, da ne bi potreboval pomoči in nihče ni tako majhen, da je ne bi mogel nuditi.«

Univerzalni pristop k poučevanju

V inkluziji je zagotavljanje pogojev za učenje in ustvarjanje spodbudnega učnega okolja za vse prioriteta pedagoških delavcev. Sodobne smernice za učinkovito učenje in poučevanje spodbujajo k upoštevanju načel univerzalnega načrtovanja učno vzgojnih dejavnosti. Univerzalni pristop k poučevanju ne pomeni naravnost na 'povprečnega učenca', ampak zavedanje učne raznolikosti otrok in mladostnikov v skupini. Univerzalni pristop spodbuja ustvarjalno pedagoško načrtovanje spodbudnega učnega okolja z vidika fizičnih, didaktičnih, socialnih in kurikularnih dejavnikov. Tako okolje otroke in mladostnike spodbuja k aktivnejši participaciji, saj omogoča več izbire in prilagajanja procesa učenja lastnim potrebam, interesom in zmožnostim ter lastnemu učnemu stilu.

Burgstahler in Sheryl (2001) izpostavljata 8 načel inkluzivno naravnane univerzalnega pristopa k poučevanju:

1. Pozitivna in spodbudna razredna klima

- Skrb za sprejemanje vsakega posameznika naj bo ozaveščena in pogosto reflektirana. Pomemben je pozdrav, povabilo vsakomur k sodelovanju, čutiti naj bo zaželenost diskusije z različnih pogledov. Vsakdo naj se počuti ljubljene in zaželenega, naj čuti, da imamo do njega visoka pričakovanja in da verjamemo v uspeh. Izogibajmo se stereotipom, da bi vnaprej od nekaterih posameznikov ali skupin zaradi določenih lastnosti pričakovali več ali manj.
- Komunikacija naj bo spoštljiva, spodbudno naravnana, kar ustvarja

pozitivno naravnane odnose. Učitelj oz. vzgojitelj mora vedeti, da s svojim vedenjem in odnosom do ljudi, narave in dejavnosti vzgaja in sporoča vrednote. Vzgaja že s svojo navzočnostjo in z neverbalno govorico.

- Otroci najbolj opazijo odziv odraslega v novih, neobičajnih, čustveno močnih situacijah. Kadar nam ne uspe kot bi želeli, pokažimo, kako se opraviči in popravi napake.
 - Bodimo dostopni in spodbudni, pripravljeni na pogovor. Vživimo se v problemsko situacijo, kot jo predstavi učenec, izhajajmo iz znanega, potrpežljivo odstranjujmo ovire in gradimo znanje in odnose.
 - Z motivacijskimi strategijami poskušajmo zajeti vse (tako dečke kot deklice, upoštevajmo različna interesna nagnjenja, predznanje, socialno kulturne značilnosti ...).
 - Individualne posebnosti upoštevajmo na inkluziven način – ne izpostavljajmo težav, izogibajmo se segregiranju ali stigmatizaciji, sodelovanje in skupno načrtovanje z izvajalci dodatne strokovne pomoči lahko veliko doprinese k dvigu kakovosti učenja in odnosov v celotni skupini.
- ### 2. Medsebojna interakcija in dinamično povezovanje
- Skrbimo za učinkovitost komunikacije; zagotovimo, da so vsi deležni sporočil in da vsakdo lahko sporoča – učimo poslušanja, opazovanja, konstruktivnega izražanja pobud in želja, razvijamo empatijo in spretnosti sodelovanja.
 - Uporabljajmo različne načine učinkovitega sporočanja (piktogrami, posterji, procesne sheme).
 - Spodbujajmo skupinske in sodelovalne oblike učenja, kjer pride do izraza timsko delo in vrednost do-

Foto: EA

prinosa posameznikov z različnimi spretnostmi, znanjem, potenciali za večji skupni uspeh.

3. Dostopno in funkcionalno fizično okolje in učni pripomočki

- Učni prostor naj bo oblikovan udobno, spodbudno, vključujoče in varno. Razmislimo o optimalni postavitvi stolov – naj spodbuja sodelovanje, diskusijo. Poskrbimo za dobro vidnost informacij (tabla, projekcije, gradiva ...).
- Upoštevajmo specifične potrebe OPP (dostopnost z invalidskim vozičkom, pravilna osvetlitev, zvočnost, prilagojena podporna tehnologija, zagotovimo prostor za tolmača, spremljevalca – dogovorimo se tudi o njegovi vlogi).
- Omejimo moteče dejavnike, ki bi odvrčali pozornost, prekinjali koncentracijo (npr. manjše skupine v mirnih delovnih kotičkih).

4. Raznolike metode poučevanja

- Imejmo čimbolj fleksibilen kurikulum, da ga lahko prilagodimo glede na konkretne potrebe vključenih – dejavnosti izbirajmo glede na predznanje, interese, potrebe, učne značilnosti, učenci naj imajo možnost poseči po dodatnih in/ali dopolnilnih učnih gradivih.
- V gradivih izpostavimo ključne vsebine, vire in literaturo za osnovno, dodatno znanje, če je potrebno, dodajmo slovar strokovnih izrazov, vključujmo primere vprašanj in vaj.
- Vsebine naj bodo smiselne in povezane v kontekst celote.
- Zagotovimo učno pomoč in podporo. Raziskave kažejo, da otroci in mladostniki pri učiteljih najbolj cenijo, če so jim pripravljeni pomagati, da usvojijo temeljno znanje in spretnosti – včasih je za to potreben individualen pristop, ki pa je lahko dobra priložnost tudi za vzpostavitev pristnejšega odnosa.

- Navodila in pričakovanja za izvedbo domačih/projektnih/seminarskih nalog naj bodo jasna, znani naj bodo kriteriji za ocenjevanje. Učenci naj sodelujejo s predlogi. To vpliva na večjo ustvarjalnost, aktualnost. Dogovori naj bodo na razpolago v pisni obliki.
- Poskrbeti je treba tudi za pestre izbirne možnosti krožkov in dodatnih dejavnosti za vse.

5. Učna gradiva in tehnologija

- Učna gradiva naj bodo čim bolj dostopna, fleksibilna, omogočajo naj diferenciacijo glede na predznanje in učni stil, usmerjajo naj k izbiri utrjevanja, raziskovanja in aktivnega učenja bodisi individualno ali v manjših skupinah.
- Sodobna tehnologija naj spodbuja ustvarjalne načine učenja in uporabe znanja. Čeprav imajo otroci in mladostniki veliko izkušenj z IKT, to ni zagotovilo, da znajo IKT

uporabljati tudi pri učenju in za načrtovanje in organizacijo učenja in dejavnosti nasploh (urniki, beležke, opomniki, baze podatkov ...). Tovrstne življenjsko pomembne veščine so lahko tudi priložnost za sodelovanje med domom in šolo.

6. Povratne informacije

- Čimbolj sprotne povratne informacije so nepogrešljiv del v procesu učenja.
- Naj bodo korektne, spodbujajoče, pozitivno naravnane – pomembno je, da napake prepoznavamo kot opozorilne znake, ki nam pomagajo izboljšati znanje, veščine, vedenje, odnose.
- Omogočimo priložnosti za popravljanje, izboljšanje izdelka. Obširnejše učne dejavnosti naj bodo razdeljene na vmesne etape, ki omogočajo pridobitev vmesnih povratnih informacij in smernic za delo.

7. Ocenjevanje

- Postavimo jasna pričakovanja, izpišimo vsebine, ocenjevalne kriterije ter roke za oddajo nalog. Standardi znanja naj bodo enotni za vse, prilagodimo pa pogoje in izvedbeno raven.
- Zagotovimo raznolike možnosti za izkazovanje znanja: individualno in skupinsko, teoretično in praktično (izdelki, igre vlog, nastopi, primeri iz prakse, mapa dosežkov, demonstracije ...).
- Ocenjevanje naj bo sprotno spremljanje posameznikovega napredka po različnih metodah opazovanja in ocenjevanja – npr. portfolio, mapa dosežkov.

8. Prilagoditve, pomoč in podpora

- Pri otrocih in mladostnikih s posebnimi potrebami, učnimi težavami ali nadarjenostjo moramo biti natančno seznanjeni z individualiziranim programom, s konkretnimi potrebami in zmožnostmi posameznika, s prilagoditvami in pri pomočki, ki jih potrebuje za učno delo, z ravno njegovega sedanjega funkcioniranja ter s cilji in strategijami pomoči in podpore za doseganje le-teh. Pri iskanju najboljših pristopov, strategij ter metod dela je najbolje izbirati take, ki podpirajo dobro poučevalno prakso za vse

otroke v skupini, po potrebi pa jih individualiziramo.

- Ob iskanju novih možnosti za poučevanje in učenje, ki učinkovito odgovarjajo na izzive potreb posameznikov z učnimi težavami in izboljšajo tudi učno okolje za ostale otroke, se profesionalno razvijajo tudi pedagoški delavci. Hkrati pa so tudi otroci in mladostniki deležni vzora, da je pomemben del procesa učenja tudi aktivno iskanje čimbolj učinkovitih in personaliziranih ('na kožo pisanih') načinov učenja.

Otroci s posebnimi potrebami, ki so z odločbo usmerjeni v zanje ustrezen vzgojno izobraževalni program, imajo to prednost, da jim pri postavljanju ciljev pomaga strokovna skupina, ki pripravlja individualiziran program. Tega privilegija ne prinese individualiziran program sam po sebi – uresničen je lahko le v primeru, če je aktiven sodelavec v procesu tudi otrok sam in njegovi starši, ki so mu lahko v oporo doma. Ni pomembno le načrtovanje ciljev, ampak, da skupaj z otrokom načrtujemo tudi strukturo učnega okolja (rutino, rituala, pravila in pomoč učitelja). Ta dogovorjena struktura mora otroku zagotavljati varno okolje, kjer bo lahko svobodno napredoval. Vrtec in šola sta kot vzgojno izobraževalni ustanovi prostor učenja. Učenje je proces, v katerem posameznik ne sme biti zasmehovan, če česa ne zna ali se zmoti. Vsakdo potrebuje prostor za vadbo, kjer bo od točke neznanja in nespretnosti ob ustreznem vodenju, podpori in če je treba tudi dodatni strokovni pomoči postopno napredoval. Zagotovljeno mora imeti

varno in spodbudno okolje za preizkušanje lastnih zmožnosti, sprejemanje tveganja in delanje napak do določene točke, ki je dogovorjena za sprejemanje pomoči in podpore. Ta model spodbuja razvoj kritičnega mišljenja, prevzemanja odgovornosti in zavedanja lastne zmožnosti za napredovanje, nadzorovanje in uravnavanje samega sebe in nekaterih okoliščin. ■

Foto: Petra Duhamov

Literatura

- Benard, Bonnie (2002): *From risk to resiliency: what schools can do*. Portland, OR: Western Center for Drug-Free Schools and Communities.
- Burgstahler, Sheryl (2001): *Universal Design of Instruction*. DO-IT, University of Washington.
- Haddad, Caroline (ured.) (2009): *Teaching Children with Disabilities in Inclusive Settings. Embracing Diversity: Toolkit for Creating Inclusive, Learning-Friendly Environments Specialized Booklet*, 3. Bangkok: UNESCO.
- Mitchell, David R. (2008): *What really works in special and inclusive education: using evidence based teaching strategies*. London: Routledge.